

MURATHAN MUNGAN'NIN KÜRE'YE SİĞDİRDİKLARI

Mehmet YILMAZ*

Poetik metin kaleme almak çoğu zaman bazı zorlukları içinde barındırır. Şiir sanatı, sanatın en özgün yanını meydana getirdiğinden yeni bir şeyler söylemek, varlığa ve insana dair farklı bir bakış açısını ortaya koymak o kadar kolay bir uğraş değildir. Bunun yanı sıra şiir sanatının kendisi, sanatın içinde öznelin de öznelini barındıran bir zihinsel işlev üstlenir. Öznellik, güzelin nesnel kuralları içinde isyana, kuralları değiştirmeye her zaman hazır bir vaziyette bekler âdeta. “Güzellik”i geliştirecek, ona katkı sağlayacak yeni bir ifade, bir anda estetiğin nesnel kuralı hâline gelebilir. Bunu da ancak şiirin mahiyeti ve yapısı dâhilinde gerçekleştirebiliriz. Eğer şiirle ilgili fikirleriniz demlenmemişse sıgılığa düşmek, bayağı bir seviyeden yüksek, parlak gibi görünen içi boş cümleler sarf etmek içten bile değildir. Meselenin acı tarafı, söyleyen kişinin de bu durumun farkına varamamasıdır. Zira şiir, sanatın özünde yer alan farklı duyuşu, sadece üretilen eserin içinde saklamaz. Bu üretimi meydana getiren zihinsel sürecin ve fikirlerin de varlığı farklı bir algıyla kavrayabilmesi gerekir. Murathan Mungan, usta bakışların keşfettiği rahatlıkla o sağlam şiirinin arkasına yaslanırken şiir sanatı üzerine konuşmanın ne gibi tehlikeler içerdiğini okura hissettiriyor. Poetikanın şair için bazı “basmakalıp sözlerden” ibaret olmaması gerektiğini belirtirken bu durumu özetliyor âdeta: “*Poetika meraklılarının çoğu, kendileri hakkında söz aldıklarındaysa, kişisel şiir anlayışlarını açıklamaktan çok, kendileri dışındaki şiir anlayışlarını karalamaya, yoksaymaya çalışır... Sanatta kişisel tercihlerimizin, seçimlerimizin genel doğrular sanıldığı ve öyle sunulduğu disiplinlerden biri de şiirdir.*”¹ Oysa poetika, başkalarının şiirini eleştirmek değildir. Genel olarak sanatın mahiyeti hakkında özgün bir şeyler söylemek gerekir.

* Yrd. Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü.

1 Murathan Mungan, *Küre (Poetika Yazıları/Mavi Kitap)*, Metis Yayınları, Ekim 2016, S. 15. (Alıntılar bu baskıdan yapılacaktır.)

Küre'de Mungan'ın yukarıda bahsettiği basmakalıp sözlere ve hatalara düşmediğini peşinen söylemeliyiz. Kısa parçalardan oluşan fakat içerik ve anlam zenginliği bakımından yoğun çağrışımlarla dolu olan bu metinler, şiirin “ne”liği ve “nasıl”lığı ile ilgili, yıllardır şiirle yaşayan bir şairin; olgunlaşmış, filizlenmiş, kendi rengini ve kimliğini bulmuş düşüncelerinden oluşuyor. Oldukça sade biri görünen bu düşünceler, içinde derinleşmeye müsait katmanlardan meydana geliyor. Şiirdeki sadeliğin gerekliliği ile ilgili Mungan'ın söylediklerini *Küre*'de yazılanlar hakkında rahatlıkla söyleyebiliriz: “*Sadelik sıfırdan sahip olunan, piyanodan çıkan, öykünerek kazanılan değil, çalışarak, üzerinde düşünerek, süzülüp incelerek, damıtılarak elde edilen bir şeydir. Sanatta sadelik aynı zamanda yoğunluğu seyreltme, peydahlama, saydamlaştırma becerisidir*” (s. 26).

Şiirin sadece bazı “kurallar bütünlüğünden” oluşamayacağını kitabı bitirince daha iyi görüyoruz (s. 7). Şiiri var eden “muamma”, şairin kendisi ve içinde yaşamaya mahkûm olduğu dünyayı kavrama gücüyle şekilleniyor ve anlam kazanıyor. Bu doğrultuda, şiirin her şeyden önce “bir arayış” olduğunu hatırlatıyor bize Mungan (s. 32). Evet, şiirin kaynağı belirsiz bir arayıştır ve varlığa dair özgün, güçlü bir şeyler söyleyebilmek için bu arayışta kaybolmak gerekir. *Sahra* kelimesinin Arapçadaki anlamından hareketle şairin zihnimize bıraktığı çağrışımların lezzeti tarifsizdir: “*Essahri, kaybolmak anlamına geliyor. Sahrada kaybolmak dendiğinde, sözcüğün Arapça kökeni de biliniyorsa eğer ‘kaybolmakta kaybolmak’ gibi bir anlam yankılanıyor insanın kulağında*” (s. 32). Şiirin bilgeliğini de tam bu noktada görmek gerekir. Arayış, bizi sürekli bir çabaya götürecektir. Bir şeyler bulsanız da tatmin olmayarak yeni değerlerin, anlam zenginliklerinin peşine düşmek, hikmetin gizemli dünyasına kapı aralayacaktır. Bu sebeple şiir, “*dünyaya dair aç sorularımızı, kilitletiğimiz akılların rasyonel zincirlerinden kurtararak yeni bir anlam ve hakikat kapısını sorguladığımız, bazen bir önermenin hem kendisini hem de zıddını apaçık savunduğumuz bir bilgi ve arayış alanıdır*” (s. 34). Bu bilgi ve hikmete şairin bir bilinçsizlik hâliyle ulaşması ise meselenin en şair-tıcı yanındır. Şair, şiirini meydana getirirken sık sık “*bilinç kaybı anları*” yaşar (s. 53). Benliğin ortadan kalkmasını anımsatan bu anlar, aslında kişinin saf bilince ulaştığı anlardır. Dünyanın dışına çıkarak ulaşılan hikmetin değeri de bu saf bilince ulaşabilmekten geçer. Aklın ötesinde ondan daha değerli bir alandasınız:

“*Görünenin ardında görünmeyene açılan kapıların varlığını hatırlattığı için hem kendidir hem de kendi olmayı zihne çağırır. Dolayısıyla ulaşılan bir tür varlık bilgisidir. Şiir kaçınılmaz ve zorunlu güzelliştir.*” (s. 57)

Mungan, şairin bu varlık bilgisine sahip olabilmesi için kendinden ve dünyadan “*azade olması*” gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (s. 60).

Küre'de yer alan poetik metinlerin genelinde Mungan'ın özellikle iki meseleye ağırlık verdiği görülmektedir: Ses ve anlam. Sesten sadece ahenk unsurlarını, şiiri ritim ve armoni noktasında var eden uyumu kastetmiyor şair. “Ses”i şairin üslubu olarak görüyor ve genelleştiriyor. Bu doğrultuda ses, bir şairin eserine mührünü bastığı bir kimlik olarak karşımıza çıkıyor. Şiirde, “*kendine özgü bir ton ve tını taşımak sizi kişiselleştirir.*” (s. 22) ifadesini bu doğrultuda okumak gerekir. Burada ses, özgünlüğü de içine alır. Şairin, bu tarz bir iç sese ulaşması için “*iç bilgiye*” hâkim olası lazımdır (s. 23). İç bilgi, şairin yaratıcı yanıdır. Çok okuyarak, emek sarf edip birçok alanda bilgi sahibi olunarak elde edilecek bir şey değildir elbet ya da sadece böyle bir çabayla sağlanacak bir bilgi düzeyi değildir. İnsanın iç bilgiyi “*yaratıcı kaynaklarının bir parçası hâline getirmesi*” önemlidir (s. 23). Ses düzeyi iyi şiirlerin anlaşılmasalar bile okurda hoş bir etki bıraktıkları da bir gerçektir. Divan şiirinin diline yabancı olan edebiyatseverlerin gazellerdeki ahenkten etkilenmeleri bu şekilde açıklanabilir. Bununla birlikte Mungan, bir şairin sahip olması gereken ses ve bilgi uyumuna ancak divan şiirinin terbiyesinden geçerek ulaşabileceğini söylemektedir:

“*Sesi divan şiirinin terbiyesinden geçmemiş yerli şairlerin hançeresine kuşkuyla yaklaşıyorum. Türkçenin macerasından yeterince nasiplenmemiş olmanın eksiklerinin farkına varamadıklarımı düşünürüm.*” (s. 63)

Şiirin yapısını ayakta tutan sese bu kadar önem vermesine rağmen kafiye temkinli yaklaşmaktadır: “*Zihnin uyaktan aldığı matematiksel ve müzikal zevke bütün bir şiiri feda etmemek gerekir. Bunu sesi, tınıyı, tartımı, şiirin yapısındaki akustiği seven ve önemseyen biri olarak söylüyorum.*” (s. 41)

Şiirin gücünü akıldışından alması, onun anlamdan uzak olduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Mungan, burada önemli bir ayrıma gitmektedir. Şiir, “*pozitivist veya rasyonel anlamıyla akıldan uzaktır.*” (s. 37) çünkü bir var olma alanı olarak, gizemi ve metafiziği daima içinde barındırır. Bilinmezlik karşısında duyulan kadim gereksinim, şiirin büyüdü dünyasında kendine yer bulur. Bu sebeple şiirde anlam, “*her zaman çağrışımlar üzerine yükselir*” (s. 38). Az sözle birçok şeyi kısacık bir metinde ifade etme gücü sadece şiirin sağlayabileceği bir çağrışım zenginliği içinde var olur. Bu sebeple “*az sözcükle çözülebilirliğin en yüksek düzeyi şiirdir*” (s. 65). Şiirin yapı bakımından bütünlüğe kavuşması, anlamsal çağrışımların yerli yerinde oluşturulması ile

mümkündür. Böylece Mungan, içeriği yapıya bağlar. Anlam şiir için sadece bir ögedir ama bütünlüğü sağlayan bir öge.

Şairin “sanat yaşantısı”, sıradan alışkanlıklara dayalı günlük yaşantıdan bağımsız gelişir. Şairi, iyi ve güçlü şiire götüren de aslında sanat yaşantısının sağlamlığı ve derinliğidir fakat bir insan olarak şairin de bir günlük hayatının olduğunu göz önünde bulundurursak ve sanat yaşantısının bu günlük hayattan devşirildiğini kabullenirsek şairin “arafta” olduğunu ve iki alan arasında gidip geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. “*Size dayatılan gündelikle, sizin kendiniz için yaratmaya çalıştığınız gündelik arasında bir şiir hayatı kurmak!*” (s. 42)

Şiirin yapılan mı yoksa söylenen bir şey mi olduğu sorusu üzerinde tartışmalar yaşanmıştır. Mungan’ın meseleye yaklaşımı âdeta iki farklı bakış açısını birleştirir nitelikte. Edip Cansever’in “*Şiir yapılan bir şeydir.*” (s. 50) cümlesine küçük bir eklemeye önemli bir senteze ulaşıyor şair: “*Şiir aynı zamanda yapılan bir şeydir*” (s. 50). İlk kamaşmanın ardından şair, zihninden zuhur eden mısraların yani şiiri ilham yoluyla söyleme hâlinin ardından ortaya çıkan malzemenin üzerine eğilmek, onu işlemek, bir kuyumcu titizliğiyle ayıklamak ve ona eksiksiz bir mevcudiyet kazandırmak. Kelime işçiliğinin ötesine geçip sesin, anlamın uyumunu dil üzerinde inşa etmek... Bu iki kaynağın şairde ustalığı oluşturduğu ortadadır. Şiir, kaynağı itibarıyla öğrenilen bir şey değil elbette. Edinilen bir şey. Mungan’ın belirttiği husus da budur: “*Şiirin sadece yapılabilirliğine hiçbir zaman inanmadım. Şiirin öğrenilebilirliğine aşırı yaslanan, dolayısıyla onu meslekletiren bu yaklaşım*” her şeyden önce şiire zarar verecektir.

Murathan Mungan, *Şairin Romanı* isimli eserini yazarken şiir sanatı ile ilgili çağrışımlara dayalı kısa metinleri *Küre* kitabında topladığını belirtiyor (s. 16). Roman kahramanlarının ağzına söz yazarken, romandan bağımsız gelişen düşüncelerin bir araya getirilmesinden oluşuyor eser. *Küre*’de dağınık gibi görünen çağrışımlar, şiirle ilgili belli başlıklar altında bütünlük arayan okuru biraz yoruyor fakat poetikaya aşına okurların bu dağınık düşünceleri bir araya getirmekte zorlanmayacağı aşikârdır. Her şair kendi döneminin tanığıdır. Önemli olan tanıklığın kalıcı bir birikime dönüştürülebilmesidir. Mungan’ın şiir sanatı ile ilgili söylediklerinde, gelecekte de okuru besleyecek birçok önemli düşüncenin bulunduğunu görüyoruz.